

Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike do roku 2028¹

Úvod

Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike do roku 2028 (ďalej len „stratégia“) je v poradí šiestym národným dokumentom spracovaným podľa zákona č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o prevencii kriminality“). Potreba strategického dokumentu vyplýva z nutnosti ochrany životov, zdravia a majetku obyvateľov Slovenskej republiky (SR), ako aj z Ústavy SR, platných trestnoprávných kódexov, medzinárodných záväzkov a odporúčaní, o ktoré sa stratégia opiera.

Prevencia kriminality a inej protispoločenskej činnosti (ďalej len „prevencia kriminality“) tvorí s represiou súčasť trestnej politiky a národného prístupu budovania a posilňovania kľúčových funkcií štátu založeného na spolupráci všetkých kľúčových aktérov vrátane súkromného sektora a občianskej spoločnosti s cieľom skúmať a vplývať na základné príčiny a podmienky umožňujúce alebo vyvolávajúce kriminalitu, a zlepšovať tak bezpečnosť v SR.

Efektívne plánovanie, koordinácia a implementácia preventívnych zásahov môže výrazne prispieť k zvyšovaniu bezpečnosti obyvateľstva SR znížením úrovne kriminality. Prevencia kriminality má za cieľ eliminovať potenciálny výskyt fyzickej, majetkovej či emocionálnej ujmy obetiam, ich rodinám a komunitám. Prispieva k ochrane skupín obyvateľstva SR najviac ohrozených viktimizáciou a kriminalizáciou. Rovnako môže z dlhodobého hľadiska znížiť sociálne a ekonomické dopady kriminality na spoločnosť, ako aj pozitívne ovplyvniť náklady spojené so systémom trestného súdnictva a výkonu trestu a opakovanej recidívy, a tým prispieť k hospodárskemu rastu, blahobytu a kvalite života obyvateľstva SR.

Stratégia definuje prioritný rámec a strategické ciele na obdobie jej platnosti, v rámci ktorých sa opiera o dostupné dáta, najmä v súvislosti s vývojom kriminality v SR, pričom prihliada na vývoj a predikcie okolitých štátov, vrátane bezpečnostnej situácie vo svete za posledné roky, a zohľadňuje tiež potreby jednotlivých regiónov.

Stratégia na základe zistených výsledkov z analýz, koncepcií, rozvojových programov a poznatkov z krajov a obcí sleduje zlepšenie bezpečnosti v SR. Reaguje na nové hrozby a trendy v oblasti bezpečnosti a verejného poriadku v súvislosti s globálnou pandémiou ochorenia COVID-19 a vojenským konfliktom na Ukrajine. Rieši prevenciu kriminality a bezpečnosť rizikových skupín obyvateľstva, prevenciu kriminality páchanej v rodinách, predovšetkým na ženách, deťoch a mládeži, ďalej prevenciu kriminality páchanej deťmi a mládežou, pomoc obetiam trestných činov, prácu s páchatelmi a vybrané oblasti kriminality

¹ Spracované podľa Metodiky a inštitucionálneho rámca tvorby verejných stratégií schválenej uznesením vlády SR č. 197/2017

vrátane ich výskumu. Rozvojom systému a metód prevencie kriminality sa má predchádzať páchaniu trestnej činnosti v ekonomike, chrániť pred zneužívaním finančných nástrojov v poisťovníctve, bankovníctve, verejných a európskych štrukturálnych a investičných fondoch.

Účelom stratégie je na národnej úrovni pokryť oblasť prevencie kriminality ako celok, zabezpečiť nadrezortnú koordináciu a spoluprácu. Prihliadať na už existujúce koncepcie, akčné plány, národné programy a iné materiály, ktoré sú zamerané na konkrétne oblasti kriminality, pričom v rámci koordinácie zamedziť duplicitu úloh a aktivít v tejto oblasti a v rámci spolupráce zozbierať relevantné údaje z individuálne rozpracovaných oblastí, ktoré budú slúžiť na nastavenie systematických činností v oblasti prevencie kriminality.

Nová stratégia ako zastrešujúci dokument v oblasti prevencie kriminality v rámci svojich priorít a cieľov poukazuje aj na tie oblasti kriminality a inej protispoločenskej činnosti, ktoré sú už nosnou témou iných strategických dokumentov prijatých vládou SR a riešia ju parciálne (viď Príloha č. 1). Pri navrhovaní úloh (viď Príloha č. 2) vyplývajúcich zo stratégie pre ústredné orgány štátnej správy boli tieto dokumenty a v nich obsiahnuté úlohy zohľadnené. Rovnako sa vychádzalo zo skúseností a výsledkov z hodnotiacich správ o plnení úloh vyplývajúcich z predchádzajúcej stratégie, ktoré boli každoročne prerokúvané vládou SR. V záujme komplexného riešenia prevencie kriminality sú ďalej obsahom stratégie aj odporúčania (viď Príloha č. 3) pre orgány miestnej a regionálnej samosprávy a mimovládne organizácie a prehľad medzinárodnej dobrej praxe (viď Príloha č. 4), ktorú medzi sebou zdieľali členovia Európskej siete pre prevenciu kriminality (EUCPN).

Snahou stratégie je v neposlednom rade prostredníctvom začleňovania prevencie kriminality do koncepcií rozvoja krajov a obcí a implementácie preventívnych aktivít a opatrení posilniť ďalšie kľúčové funkcie štátu, vrátane zvyšovania subjektívneho pocitu bezpečia a posilňovania dôvery v demokratické inštitúcie ako dôležitú pridanú hodnotu bezpečnej spoločnosti.

1. Východiská stratégie

Legislatívny a normatívny rámec

Prevenciou kriminality sa podľa zákona o prevencii kriminality rozumie „cieľavedomé, plánovité, koordinované a komplexné pôsobenie na príčiny a podmienky, ktoré vyvolávajú alebo umožňujú kriminalitu a inú protispoločenskú činnosť, s cieľom ich predchádzania, potlačania a zamedzovania”.²

V stratégii sú zohľadnené Ústava SR a legislatíva SR a tiež iné strategické dokumenty a koncepcie prijaté vládou SR. Základné princípy stratégie vychádzajú z medzinárodne prijatých záväzkov, ktoré sa SR zaviazala plniť. Stratégia akceptuje a zohľadňuje dokumenty Európskej únie, Organizácie spojených národov a iných medzinárodných organizácií. Základné pravidlá pre prevenciu kriminality sú ustanovené zákonom o prevencii kriminality ako aj ďalšími všeobecne záväznými právnymi predpismi.

² Podľa § 3 písm. a) zákona č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Stav a vývoj kriminality

Zo štatistík Prezídia Policajného zboru³ vyplýva, že medzi rokmi 2016 až 2021 klesol počet trestných činov o 27 % z počiatkových 69 635 na 50 915. Najväčší, no stále klesajúci podiel na kriminalite mala v sledovanom období majetková kriminalita. Výnimkou z nastoleného negatívneho trendu vývoja boli medzi rokmi 2016 až 2021 len mravnostné trestné činy a trestné činy vojenské a proti republike, ktoré zaznamenali nárast rádovo v desiatkach prípadov. Najčastejšie trestné činy, ktoré v sledovanom období pretrvali sú skracovanie daní a poplatkov, ohrozenie pod vplyvom návykovej látky a zanedbávanie povinnej výživy. Najväčší nárast bol zaznamenaný v prípadoch nedovolenej výroby a držania omamných látok, environmentálnych trestných činov a výroby a držania detskej pornografie. Osobitne počas pandémie ochorenia COVID-19 následne rástlo neoprávnené obstaranie platobnej karty.

Pri pohľade na vekovú štruktúru páchatel'ov je zarážajúcim ukazovateľom mierny rast počtu **maloletých** páchatel'ov a ich trestnej činnosti na úseku majetkovej a mravnostnej kriminality. Deti do 14 rokov sa častejšie odhodlali ku krádežiam vecí na pozemkoch a k výrobe a šíreniu detskej pornografie. Na druhej strane, v prípadoch trestnej činnosti **mladistvých** došlo k celkovému poklesu trestnej činnosti. Pretrvávajú však problémy s krádežami, sexuálnym zneužívaním a rovnako ako pri maloletých tiež s detskou pornografiou, ktorá za posledné roky rástla o desiatky prípadov.

Majetková kriminalita klesla medzi rokmi 2016 až 2021 o 39,7 % z 27 440 na 16 535 trestných činov. Negatívne trendu vývoja sa vymykali len marginálnejšie prípady krádeží na staniciach a v dopravných prostriedkoch a počas pandémie následne vlámnia do hracích automatov a bankomatov. Pri oboch trestných činoch vzrástol ich počet o pár desiatok prípadov ročne. Držal sa však pod hranicou 70 prípadov ročne. Z pohľadu typu páchatel'a je varovným ukazovateľom pretrvávajúci rast podielu maloletých páchatel'ov na majetkovej trestnej činnosti. Počas pandémie išlo predovšetkým o krádeže vecí na pozemku, ktoré sa v roku 2021 vyšplhali na číslo 279. Razantný obrat nastal v sledovanom období pri type obetí majetkových trestných činov. Zatiaľ čo v roku 2016 tvorili muži len 47 % obetí, v roku 2021 nárastol ich podiel až na 62 %. Muži sa častejšie stali obeťou vreckových krádeží.

Druhým najčastejším druhom kriminality na Slovensku bola v sledovanom období **ekonomická kriminalita**, ktorá po poklese celkového počtu trestných činov o 24,7 % medzi rokmi 2016 až 2020 zaznamenala rastúci trend v roku 2021 ako z pohľadu počtu prípadov (medziročný nárast o 5,6 %), tak aj z pohľadu spôsobenej škody (medziročný nárast o 330 miliónov eur). Najčastejšími trestnými činmi v tejto oblasti boli skracovanie daní a poplatkov, ktoré každoročne spôsobili škody v priemernej výške 143 miliónov eur, a podvody s priemernou výškou škody 72 miliónov eur. Obeťami podvodníkov boli v sledovanom období najčastejšie muži vo veku 31 až 60 rokov, ktorí tvorili až tretinu zo všetkých obetí. Zaznamenaný bol nárast počtu podvedených seniorov nad 60 rokov, a to najmä žien. Medzi rokmi 2016 až 2021 naďalej rástol rádovo v desiatkach prípadov aj počet korupčných trestných činov podplácania a prijímania úplatku a ďalej podvodov fiktívnych manažérov.

³ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Evidenčno-štatistický systém kriminality Policajného zboru.

Osobitne počas pandémie v roku 2021 prekročil počet neoprávneného obstarania platobnej karty hranicu 1500 prípadov, pričom spôsobená škoda dosiahla výšku 1,8 milióna eur.

Globálny trend poklesu kriminality na Slovensku kopírovala v sledovanom období aj **násilná kriminalita**, pri ktorej bolo zaznamenané zníženie o 28 % zo 6 382 trestných činov v roku 2016 na 4 575 v roku 2021. Najčastejšie išlo o trestný čin nebezpečného vyhrážania, s ktorým sa každoročne stretlo v priemere dvakrát viac žien ako mužov. Ženy tiež tvorili drvivú väčšinu obetí (t.j. až 86 %) trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby. Každý rok čelilo tomuto trestnému činu viac ako 300 žien, predovšetkým vo veku 31 až 60 rokov. V prípade mužských obetí išlo najčastejšie o úmyselné ublíženie na zdraví, pri ktorom bolo pred rokom 2019 evidovaných približne 1200 obetí ročne. Počas pandémie následne poklesol počet prípadov o 28 %. Výraznejšia zmena nenastala pri útokoch na policajtov (v priemere 118 prípadov ročne) a samovraždách (v priemere 20 prípadov ročne), ktoré sa týkajú v prevažnej väčšine mužov.

Rast trestnej činnosti o 17 % z 950 na 1 112 prípadov bol zaznamenaný medzi rokmi 2016 a 2020 na úseku **mravnostnej kriminality**. V poslednom roku sledovaného obdobia však nastal zvrät a prepad o 13 % prípadov. Ako najčastejší trestný čin pretrvalo sexuálne zneužívanie, ktorého obeťou sa každoročne stalo v priemere viac ako 450 detí do 18 rokov, najmä dievčat (približne 84-percentný podiel). Zarážajúce je, že až v 44 % takýchto prípadov boli páchatelmi mladistvé osoby.

Problémy so sexualitou detí a mládeže sa odzrkadlili aj na **počítačovej kriminalite** v čase pandémie, kedy došlo k rapídному nárastu počtu prípadov výroby a šírenia detskej pornografie zo strany maloletých a mladistvých. Pre porovnanie, zatiaľ čo v roku 2016 bolo evidovaných len 19 takýchto prípadov zo strany neploletých, v roku 2021 ich bolo už 90. V prípadoch neoprávneného zásahu do počítačového systému a počítačových údajov alebo ich zberu pretrváva napriek globálnemu rastu počtu kybernetických útokov vysoká miera latencie tohto druhu kriminality. Dôvodom je nízka úroveň nahlasovania takýchto prípadov zo strany samotných obetí.

V sledovanom období dochádzalo čoraz častejšie aj k **environmentálnej kriminalite**. Za ostatných šesť rokov bol zaznamenaný nárast počtu prípadov porušovania ochrany rastlín a živočíchov, týrania zvierat a neoprávneného nakladania s odpadmi, ktoré sa spája s rôznymi väčšími stavebnými projektami.⁴

Ďalšie nepriaznivé ukazovatele možno pozorovať v súvislosti s **omamnými a návykovými látkami**. V sledovanom období rástol podiel trestných činov spáchaných pod vplyvom alkoholu, pričom v roku 2021 bol prítomný v krvi každého piateho páchatel'a. Alkohol sa už tradične spája predovšetkým s násilnou kriminalitou, výtržníctvom a dopravnými nehodami. V prípade omamných látok došlo medzi rokmi 2016 až 2021 k 55-percentnému nárastu ich nelegálnej výroby. Záujem konzumentov sa prioritne zameriaval na

⁴ GENERÁLNA PROKURATÚRA SR. Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2020.

marihuanu a metamfetamín, ktoré v čase uzatvorenia hraníc začali sami pestovať, respektíve vyrábať v domácich podmienkach pre vlastnú, prípadne komunitnú potrebu.⁵

O **latencii kriminality** vypovedajú štatistiky spracúvané informačnými kancelármi pre obeť trestných činov, ktoré boli postupne zriaďované od roku 2018. Od ich vzniku po rok 2021 kontaktovalo kancelárie celkovo 2 489 klientov, z ktorých až 1 093 (43,9 %) nenahlásilo svoj prípad už skôr na políciu.⁶ Najčastejšie sa na informačné kancelárie obracali v prípade, že sa stali obeťou podvodu alebo domáceho násillia. V prípade domáceho násillia vypovedá o jeho latentnej povahe tiež štatistika počtu vykázaní osôb zo spoločného obydllia, ktoré medzi rokmi 2016 až 2021 stúplo o necelých 50 % z 642 na 961.⁷

2. Systém prevencie kriminality

Prijatím prvej stratégie na roky 2007 až 2010, zákona o prevencii kriminality a zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, novelou zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona, novelou zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch sa postupne formuje a vyvíja systém prevencie kriminality na národnej, regionálnej a miestnej úrovni.

Na národnej úrovni sú zabezpečované úlohy najmä koncepčného, legislatívneho, koordinačného, ekonomického, poradensko-informačného, iniciačného a výkonného charakteru. Koordináčným orgánom prevencie kriminality na národnej úrovni je Rada vlády SR pre prevenciu kriminality (ďalej len „rada vlády“), ktorá je poradným, iniciatívnym, koordinačným a odborným orgánom vlády SR. Zloženie, činnosť a úlohy rady vlády upravuje zákon o prevencii kriminality a štatút rady vlády.⁸

Rada vlády zriaďuje na národnej úrovni expertné skupiny, ktoré sa zameriavajú na koordináciu a riešenie zverených úloh. Preventívne opatrenia a aktivity riešené expertnými skupinami koordinujú vecne príslušné ústredné orgány štátnej správy v spolupráci so subjektmi pôsobiacimi v danej oblasti na národnej, regionálnej a miestnej úrovni najmä v rámci štátnej správy, samosprávy, neziskového a podnikateľského sektora, vedeckých a vzdelávacích inštitúcií.

Realizáciu rezortných úloh prevencie kriminality zabezpečujú ústredné orgány štátnej správy, ktorými sú najmä: Ministerstvo vnútra SR, Ministerstvo spravodlivosti SR, Ministerstvo obrany SR, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstvo zdravotníctva SR, Ministerstvo kultúry SR, Ministerstvo financií SR, Ministerstvo dopravy a výstavby SR a Ministerstvo životného prostredia SR.

⁵ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2020.

⁶ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Interná štatistika odboru prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra SR.

⁷ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Interná štatistika odboru poriadkovej polície Prezídia Policajného zboru.

⁸ Štatút Rady vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality schválený uznesením vlády SR č. 849 zo dňa 8. 12. 2010 v znení uznesenia vlády SR č. 471 zo dňa 19. 9. 2012.

Na regionálnej úrovni je koordinačným orgánom prevencie kriminality okresný úrad v sídle kraja, ktorý v spolupráci s vyšším územným celkom rozpracúva stratégiu v súlade s prioritami a cieľmi nastavenými na podmienky kraja a predkladá rade vlády správu o plnení úloh. Ďalšie činnosti v oblasti prevencie kriminality zabezpečuje v spolupráci s inými miestnymi orgánmi štátnej správy, vyšším územným celkom a inými subjektmi na regionálnej úrovni prostredníctvom krajskej komisie pre prevenciu kriminality a inej protispoločenskej činnosti. Krajská komisia je poradným, iniciatívnym, koordinačným a odborným orgánom okresného úradu v sídle kraja a úlohy vyplývajúce z jej štatútu sú realizované v rámci územnej pôsobnosti príslušného kraja.

Na miestnej úrovni je orgánom verejnej moci v oblasti prevencie kriminality obec. Jej preventívna funkcia vyplýva zo zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, a to najmä vo vzťahu k bezpečnosti občanov a ochrane majetku. Úlohy vyplývajúce z reálneho stavu, štruktúry a dynamiky kriminality v danej lokalite ďalej plnia výchovno-vzdelávacie inštitúcie a subjekty občianskej spoločnosti – mimovládne organizácie, občianske združenia, neziskové organizácie, cirkvi a náboženské spoločnosti.

3. Druhy prevencie

Z hľadiska obsahového zamerania sa aktivity delia na sociálnu, situačnú a viktimačnú prevenciu kriminality. Tie sa ďalej delia podľa okruhu lokalít a adresátov preventívnych aktivít na primárnu, sekundárnu a terciárnu prevenciu kriminality.

Sociálna prevencia kriminality je všeobecnou prevenciou všetkých prejavov kriminality a inej protispoločenskej činnosti. Aktivity ovplyvňujú proces socializácie a sociálnej integrácie a sú zamerané na zmenu nepriaznivých spoločenských a ekonomických podmienok, ktoré sú považované za kľúčové príčiny páchania trestnej činnosti. Aktivity sociálnej prevencie kriminality sú realizované vo vzťahu k verejnosti, vekovým, sociálnym a marginalizovaným skupinám, rodine, deťom a mladistvým, osobám v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. Táto prevencia je špecificky orientovaná na riešenie kriminality, ochranu verejného poriadku, zdravia, života a majetku objektov prevencie tak, aby sa vytvorili podmienky, vďaka ktorým by sa človek nestal páchatelom trestného činu, alebo aby v páchaní trestných činov nepokračoval.

- **Primárna sociálna prevencia**

Je zameraná na všetkých občanov štátu a smeruje k dosiahnutiu vyššej kvality života spoločnosti. Jej súčasťou je vedecký výskum, propagácia prevencie, mimoškolské aktivity, spolupráca polície so školou a širokou verejnosťou, rekreačné a sociálne aktivity, výcviky orientované na rodinnú výchovu.

- **Sekundárna sociálna prevencia**

Je zameraná na rizikové osoby alebo skupiny. Jej súčasťou je realizácia prevýchovných táborov v prírode, výcviky v komunikácii, vzdelávacie programy, vytváranie pracovných miest, verejnoprospešné práce, špeciálno-pedagogické

opatrenia, zdravotný skrining, sledovanie rovesníckych skupín, výcvik na znižovanie agresivity a pod.

- **Terciárna sociálna prevencia**

Je zameraná na osoby, ktoré sa už dopustili trestného činu, sleduje najmä ich resocializáciu a rehabilitáciu. Jej súčasťou sú alternatívne tresty, ochrana detí, korelácia správania v komunite, liečba, odklon správania, intenzívny dohľad, prestavba hodnôt a postojoov, výcvik riešenia konfliktov.

Situačná prevencia spočíva v opatreniach, ktoré znižujú možnosť spáchať trestný čin a zvyšujú pravdepodobnosť odhalenia páchatel'a. Zameriava sa na odstraňovanie príležitostí pre páchatel'a trestných činov, na obmedzenie kriminogénnych situácií a na zvyšovanie rizika dopadnutia a odhalenia reálneho páchatel'a. Vychádza z predpokladu, že určité druhy protispoločenských javov sa objavujú v určitom čase, v určitých miestach a za určitých okolností. Preventívne opatrenia sú zamerané na zlepšenie pasívnej a aktívnej ochrany majetku (napr. lepšie fyzické zabezpečenie – zámky), odstránenie cieľ'a útoku (napr. platenie kreditnými kartami) a odstránenie prostriedkov slúžiacich na páchanie trestnej činnosti (napr. prehliadkami na letiskách, registráciou zbraní). Špeciálne opatrenia situačnej prevencie spočívajú v znižovaní príležitosti k páchaniu trestného činu (napr. osvetlenie, oplotenie budov), ďalej v policajných a občianskych hliadkach.

- **Primárna situačná prevencia**

Zahrňa opatrenia, ktoré sledujú zlepšenie bezpečnostnej situácie na celom území štátu (masovokomunikačné prostriedky, letáky), taktiež domové programy, zvukové čipy na kriminogénnych miestach.

- **Sekundárna situačná prevencia**

Zahrňa opatrenia, ktoré slúžia na zlepšenie bezpečnostnej situácie v mestách so zvýšeným ohrozením kriminalitou, taktiež alarmy, stráže v obchodoch, linky pomoci, osvetlenia.

- **Terciárna situačná prevencia**

Zahrňa opatrenia týkajúce sa konkrétnych lokalít a komúnit, ktoré sú už zasiahnuté vysokou kriminalitou určitého druhu, taktiež kriminalistické analýzy, policajné hliadky, video kontrolu.

Viktimačná prevencia kriminality vychádza z konceptu bezpečného správania, diferencovaného s ohľadom na rôzne kriminálne situácie a psychickú pripravenosť ohrozených osôb. Ide o skupinové a individuálne zdravotné, psychologické a právne poradenstvo, tréning v obranných technikách a propagácii technických možností ochrany pred trestnou činnosťou. Hlavným cieľom je, aby sa človek nestal obeťou trestného činu.

- **Primárna viktimačná prevencia**

Spočíva v cieľavedomom a systematickom informovaní verejnosti na území celého štátu, najmä o spôsoboch ochrany života, zdravia a zabezpečenia majetku. Jej súčasťou je aj výcvik bezpečného správania, mediálne kampane, identifikácia kriminogénnych situácií, osveta, verejné stretnutia, tréning sebaobrany, protidrogová prevencia. V tomto prípade sa ťažisko sústreďuje najmä na osvetu (letáky, brožúry), ktorá obsahuje kvalitné rady pre bezpečnosť domova, na ulici, v prostriedkoch hromadnej dopravy a tiež rady zamerané na zvýšenie ochrany vecí a majetku.

- **Sekundárna viktimačná prevencia**

Je zameraná na informovanie, prípadne výcvik tých sociálnych skupín a jednotlivcov, ktoré sú podľa poznatkov viktimológie vystavené zvýšenému riziku, že sa stanú obeťami trestných činov. Jej súčasťou sú programy pre rodičov v obytných domoch, občianske a susedské hliadky, domová ochrana detí, práca s domácim násilím.

- **Terciárna viktimačná prevencia**

Smeruje k rehabilitácii osôb, ktoré sa už stali obeťami trestných činov. Jej súčasťou sú krízové konzultácie, posttraumatické poradenstvo, svojpomocné skupiny, pomoc obetiam. Súčasťou sú výcviky obyvateľstva zamerané na zvýšenie schopnosti brániť sa a tým opakovane recidivovať.

4. Globálny cieľ

Globálnym cieľom stratégie je v súlade s viacročnou Stratégiou Európskej siete na predchádzanie trestnej činnosti na roky 2021 až 2025⁹ zlepšovanie kvality života a bezpečnosti jednotlivcov, skupín a komunit vytvorením efektívneho systému prevencie kriminality, založenom na analýzach stavu kriminality, príkladoch dobrej praxe, medzinárodnej a národnej spolupráci na všetkých úrovniach, a na spolupráci s verejnosťou, ktorý bude vplývať na príčiny vzniku kriminality a podmienky, ktoré umožňujú páchanie kriminality.

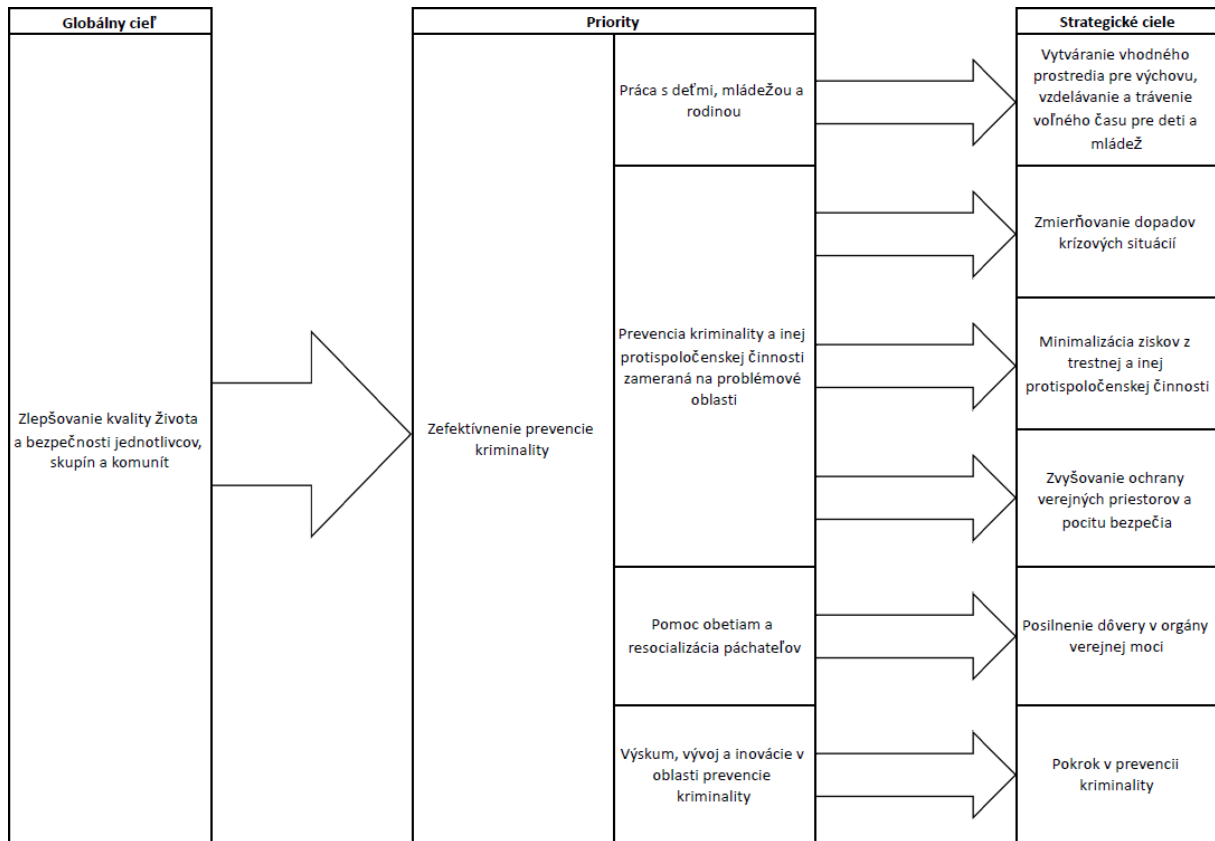

Schéma prepojenosti globálneho cieľa s prioritami a strategickými cieľmi v oblasti prevencie kriminality

⁹ EUCPN. EUCPN Multiannual Strategy 2011 - 2025.

5. Priority

Priority stratégie rámcovo vymedzujú práce, ktoré je potrebné zabezpečiť na dosiahnutie globálneho cieľa. Zastrešujúcou prioritou je zefektívnenie prevencie kriminality, ktorá sa venuje personálnej, technickej, organizačnej stránke a iným stránkam systému prevencie kriminality. Zvyšné priority sú nastavené tak, aby prevencia kriminality nebola vo svojom prístupe len reaktívna, ale predovšetkým proaktívna.

1. Zefektívnenie prevencie kriminality

Najmä: začleňovanie prevencie kriminality do koncepcií rozvoja krajov a obcí; vzdelávanie a navyšovanie počtu zamestnancov zabezpečujúcich činnosť prevencie kriminality; podpora budovania a rozširovania potrebnej infraštruktúry a systémov prevencie; optimalizácia nákladov a alternatívne formy financovania preventívnych aktivít; sieťovanie a posilňovanie spolupráce medzi verejnou správou, občianskou spoločnosťou, súkromným sektorom a medzinárodnou komunitou; sprístupňovanie informácií verejnosti a práca s médiami; implementácia dobrej praxe a nové riešenia.

2. Práca s deťmi, mládežou a rodinou

Najmä: spolupráca žiak-učiteľ-rodíč; dobrovoľnícka činnosť; súťaže; aktívny životný štýl; odstraňovanie sociálno-patologických javov na školách; rozvoj kritického myslenia; práca s deťmi; preventívne programy pre rodičov; finančná gramotnosť a hospodárenie domácností; rebríček hodnôt; multifunkčné ihriská; rozširovanie pracovných schopností; sociálna inklúzia; podpora opatrení pre deti s poruchami správania a problémovým správaním; monitoring a vyhodnocovanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

3. Prevencia kriminality a inej protispoločenskej činnosti zameraná na problémové oblasti

Najmä: doprava a bezpečnosť na cestách; bezdomovectvo; vandalizmus; omamné a návykové látky; radikalizácia a extrémizmus; počítačová kriminalita; environmentálna kriminalita; digitálna gramotnosť (sociálne siete, hoaxy a dezinformácie); obchodovanie s ľuďmi; všeobecná a ekonomická kriminalita; domáce násilie; násilie páchané na ženách; sexualizované násilie; nelátkové závislosti; vojenské trestné činy, sekty.

4. Pomoc obetiam a resocializácia páchatel'ov

Najmä: poradenstvo a pomoc obetiam; mediácia a probácia; právne povedomie; tréningy sebaobrany; ochrana oznamovateľov; práca s páchatel'mi domáceho násilia; penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť.

5. Výskum, vývoj a inovácie v oblasti prevencie kriminality

Najmä: monitoring vybraných druhov kriminality; rizikové správanie; nové trendy a hrozby; vývoj postupov a nástrojov na prevenciu kriminality.

6. Strategické ciele

Na konkrétne priority nadväzujú strategické ciele, ktoré ďalej špecifikujú parciálne oblasti podmienok a príčin umožňujúcich alebo vedúcich ku kriminalite a inej protispoločenskej činnosti. Napĺňaním stanovených cieľov sa očakáva pozitívna zmena v spoločnosti.

1. Vytváranie vhodného prostredia pre výchovu, vzdelávanie a trávenie voľného času pre deti a mládež

Na vývoj osobnosti dieťaťa má okrem osobnostných predpokladov veľký vplyv sociálne prostredie, v ktorom vyrastá. Kľúčovú rolu zohráva rodina, ktorá od raného detstva formuje jeho hodnoty, názory a vzťah k autoritám. Včasné vytvorenie dôverného vzťahu a správne nastavenie rolí a kompetencií medzi dieťaťom a rodičom je preto základným predpokladom pre následné bezproblémové začlenenie jedinca do spoločnosti.

Pri pohľade na štatistiky, prieskumy a analýzy o prostredí, v ktorom deti na Slovensku vyrastajú, však možno konštatovať, že výchova veľkého množstva z nich je ohrozená pretrvávajúcim zanedbávaním a nezaujmom zo strany rodičov, ba dokonca až týraním a sexuálnym zneužívaním, ktoré si každoročne vyžiada pomoc pre stovky až tisícky detí.^{10,11}

Domáce prostredie narušené násilím, trestnou činnosťou rodičov, slabými rodičovskými zručnosťami, zlým nastavením hodnôt a životných priorít alebo nedostatočným dohľadom nad ich aktivitami^{12,13} má následne negatívny vplyv na dieťa či už z pohľadu potenciálnej obete, alebo potenciálneho páchatel'a, ktorý premieta svoje vlastné skúsenosti a odpozorované praktiky do vzťahov so svojím okolím.

Prostredie škôl, v ktorom deti a mládež trávia značnú časť svojho času, býva práve miestom, kde sa absencia stabilného zázemia v ich domovoch a vlastná neschopnosť odhadnúť spoločensky vhodné spôsoby správania sa prejavuje najskôr. Najčastejšími negatívnymi sociálno-patologickými javmi sú požívanie omamných a návykových látok, šikanovanie a prejavy extrémizmu, ktoré prevládajú na stredných školách, a násilie medzi žiakmi a smerom k autorite, detská pornografia a sexuálne obťažovanie na základných

¹⁰ V roku 2021 evidoval Policajný zbor 3 430 prípadov zanedbávania povinnej výživy a 392 prípadov sexuálneho zneužívania detí do 18 rokov. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Evidenčno-štatistický systém kriminality Policajného zboru.

¹¹ V centrách pre deti a rodiny sa v roku 2021 nachádzalo 4 456 detí. Až 2 502 z nich z dôvodu zanedbávania, 116 z dôvodu trestnej činnosti rodičov, 115 z dôvodu podozrenia z týrania alebo zneužívania a 30 z dôvodu drogovej závislosti rodičov. Zdroj: ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. Ročný výkaz o vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately za rok 2021.

¹² V roku 2021 bola nariadená sociálna kuratela 5 646 deťom z dôvodu zanedbávania školskej dochádzky. Zdroj: ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. Ročný výkaz o vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately za rok 2021.

¹³ Celkovo 76,4% opýtaných rodičov v prieskume uviedlo, že nepoužíva žiadne nástroje na kontrolu svojich detí v digitálnom priestore. Zdroj: NÁRODNÝ BEZPEČNOSTNÝ ÚRAD. Kybernetická bezpečnosť: prieskum verejnej mienky.

školách.¹⁴ Neschopnosť riešiť tieto problémy s rodičmi agresorov¹⁵ následne prispieva k zhoršovaniu vzťahov v školských kolektívoch a vedie deti čoraz častejšie k hľadaniu kamarátov z mimoškolského prostredia.¹⁶

Práve negatívny vplyv a tlak rovesníkov a iných ľudí zo širšieho okolia, v ktorom sa dieťa pohybuje, ho môže v neskoršom veku podnietiť k ďalšiemu správaniu, ktoré je v rozpore so spoločenskými normami. V prípade, že absentujú možnosti¹⁷ alebo finančné možnosti rodičov na jeho vlastnú sebarealizáciu, rozvoj záujmov a talentu a aktívny spôsob trávenia voľného času, ktoré by ho odklonilo od rizikových faktorov a deštruktívneho správania, skomplikuje jeho profesijnú prípravu a nasmeruje ho ku kriminálnej kariére.^{18,19}

Cieľom stratégie je preto vytvoriť vhodné podmienky pre výchovu novej generácie obyvateľov, ktorí budú vedomostne aj prakticky pripravení vysporiadať sa s aktuálnymi problémami v spoločnosti nekonfliktným spôsobom v duchu demokratických hodnôt, vrátane schopnosti kriticky pracovať s informáciami, nadväzovať a udržiavať zdravé medziľudské vzťahy s osobami iného pohlavia, národnosti, vierovyznania alebo názorov off-line aj on-line.

2. Zmierňovanie dopadov krízových situácií

Krízové situácie vznikajú náhle. Spôsobujú neprehľadný, chaotický stav, ktorý narúša chod spoločenského systému, jeho štruktúru a hodnoty. Slovensko vo svojej novodobej histórii čelilo už viacerým takýmto situáciám. V posledných rokoch však negatívne dopady kríz pocítili občania najmä v súvislosti s globálnou pandémiou ochorenia Covid-19 a vojnovým konfliktom na Ukrajine, ktoré priamo ovplyvnili každodenný život ľudí a negatívne sa odzrkadlili aj na vývoji kriminality a inej protispoločenskej činnosti na Slovensku, a to v dvoch rovinách.

Prvou bola nadmerná psychická záťaž na obyvateľov, ktorí v dôsledku protipandemických opatrení prichádzali o prácu, obmedzila sa ich mobilita či narušili osobné

¹⁴ Školy okrem toho v menšej miere evidovali prípady samovražedného správania, šírenia pornografie, krádeží, nenávisťných prejavov, závislosti na sociálnych sieťach či fotografovania a nahrávania pedagógov na vyučovaní. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Vyhodnotenie dotazníkového prieskumu zameraného na prítomnosť sociálno-patologických javov na slovenských školách v školskom roku 2019/2020.

¹⁵ Druhou najčastejšou prekážkou pri eliminácii šikanovania je problematická komunikácia s rodičmi agresorov. Zdroj: JANKOVÁ, M. Prevencia a riešenie šikanovania a kyberšikanovania v základných a stredných školách z pohľadu koordinátorov prevencie.

¹⁶ Od roku 2010 výrazne klesol počet opýtaných, ktorí si vybudovali so spolužiakmi veľmi dobré vzťahy a zároveň sa zvýšil počet respondentov, ktorí uprednostňovali kamarátov z mimoškolského prostredia. Zdroj: PÉTIOVÁ, M. Pohľad žiakov základných a stredných škôl na prejavy extrémizmu, xenofóbie, rasizmu, diskriminácie a na subkultúry mládeže.

¹⁷ V roku 2020 sa medziročne výrazne znížil počet záujmových krúžkov a počet členov záujmových krúžkov z dôvodu pandemických opatrení. Zdroj: PÉTIOVÁ, M. Analýza činnosti CVČ za rok 2020.

¹⁸ Za jedny z najčastejších príčin sympatizovania s extrémistickými hnutiami označili žiaci túžbu získať si rešpekt okolia, potrebu byť členom rovesníckej skupiny a túžbu vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov. Zdroj: PÉTIOVÁ, M. Pohľad žiakov základných a stredných škôl na prejavy extrémizmu, xenofóbie, rasizmu, diskriminácie a na subkultúry mládeže.

¹⁹ Mladiství páchatelia sa často dopúšťali priestupkov pod vplyvom alkoholu, kedy dochádzalo k fyzickým útokom, vyhrážaniu ujmu na zdraví či hrubému správaniu. Tiež vplyvom sociálnych sietí, na ktorých sa častokrát „predháňali“ vo vulgárnych výrazoch a agresii. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Analýza priestupkov prejednaných odbormi všeobecnej vnútornej správy okresných úradov za rok 2021.

a pracovné vzťahy.²⁰ Z toho prameniaca sociálna izolácia, úzkosť, obavy, depresie, neistota a napätie v malom, uzavretom kruhu rodiny následne prehĺbili²¹ už tak zlú situáciu s duševným zdravím obyvateľov na Slovensku²² a viedli k hľadaniu alternatívnych, deviantných východísk z nej, napr. prostredníctvom výroby a užívania drog,²³ páchania domáceho násillia²⁴ či samovražedného správania.^{25,26} Podporou duševného zdravia štát môže znížiť túto mieru kriminálneho správania a zvýšiť tak bezpečnosť obyvateľstva.

Druhou rovinou bol prechod množstva ľudí do virtuálneho priestoru²⁷ plného dovtedy podceňovaných hrozieb.²⁸ Medzi nimi dezinformačné, propagandistické a nenávisťné kampane a správy^{29,30} vedené v súvislosti s krízovými situáciami, ktoré oslabovali v dôsledku nepripravenosti ľudí na ne^{31,32} kohéziu spoločnosti a odolnosť demokratického zriadenia. Výzvou pre štát bude preto na nasledujúce roky ustriechnuť šírenie takýchto prejavov s

²⁰ Z prieskumov vyplýva, že až 64,5 % ľudí obmedzilo alebo sa prestalo počas pandémie stretávať s príbuznými a až 70,2 % z nich tak urobilo pri priateľoch a známych. Zdroj: ZEMAN, M. et al. Hodnoty a spoločnosť počas pandémie Covid-19.

²¹ Po takmer dvoch rokoch trvania pandémie si štvrtina respondentov myslí, že ich duševný stav sa zhoršil. Zdroj: SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED. Ako sa máte, Slovensko?, 24. 2. - 1. 3. 2022..

²² Na Slovensku trpia jednou alebo viacerými duševnými poruchami minimálne 4 % obyvateľov, z ktorých sa nelieči až 84 % s úzkostnou poruchou alebo 80 % závislých na alkohole. Zdroj: BRAZINOVA, A. et al. Mental Health Care Gap: The Case of the Slovak Republic.

²³ Počas protipandemických obmedzení si konzumenti vyrábali omamné a psychotropné látky v domácich podmienkach pre vlastnú alebo komunitnú potrebu, alebo ich objednávali prostredníctvom informačných a komunikačných technológií zo zahraničia. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2020.

²⁴ V roku 2021 došlo v porovnaní s predpandemickým rokom 2019 k 48% nárastu počtu nových hovorov prvokontaktov na Národnú linku pre ženy zažívajúce násillie. Zdroj: VÍTEKOVÁ, M. Národná linka pre ženy zažívajúce násillie. Správa o činnosti za rok 2021.

²⁵ V čase pandemických opatrení v roku 2021 bolo na Slovensku dokonaných 548 samovrážd. Ide o najväčší počet samovrážd za posledných šesť rokov. Zdroj: NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ. Samovraždy a samovražedné pokusy v Slovenskej republike 2021.

²⁶ V roku 2021 sa u mladistvých do 14 rokov medziročne zvýšil počet nahlásených samovražedných pokusov viac ako 2-násobne a v skupine 15-19 rokov vzrástol takmer o tretinu. V oboch vekových kategóriách počet samovražedných pokusov od roku 2008 stúpa. Zdroj: NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ. Samovraždy a samovražedné pokusy v Slovenskej republike 2021.

²⁷ Až 60 % opýtaných uviedlo, že ich pandémia Covid-19 prinútila používať počítače, internet a e-služby intenzívnejšie ako pred ňou. Zdroj: VELŠIC, Marián. Digitálna gramotnosť na Slovensku 2022 v optike pandémie Covid-19.

²⁸ Významná časť používateľov internetu síce vníma prítomnosť kybernetických hrozieb, ale obavy z nej neprevažujú nad hrozbami z bežného života. Medzi vnímanými najzávažnejšími problémami prevažuje počítačová kriminalita nad šírením poplašných správ, dezinformáciami, konšpiráciami a propagandou. Zdroj: VELŠIC, M. Kyberbezpečnosť očami internetovej populácie SR.

²⁹ Polícia vyvrátila v roku 2021 spolu 189 hoaxov, pričom až 151 z nich sa týkalo len pandémie. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Správa Policajného zboru o dezinformáciách na Slovensku v roku 2021.

³⁰ Narastá páchanie priestupkov prostredníctvom sociálnych sietí v podobe vyhrážok či zverejňovania hanlivých vyjadrení. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Analýza priestupkov prejednaných odborními všeobecnej vnútornej správy okresných úradov za rok 2021.

³¹ V priemere 56 % Slovákov je náchylných veriť nejakému tvrdeniu, ktoré v sebe zahŕňa konšpiráciu či klamstvo. Zdroj: HAJDU, D., KLINGOVÁ, K. Voices of Central and Eastern Europe: Slovakia Country Report.

³² Ani počas pandémie sa situácia v adaptácii obyvateľstva na moderné IKT citelne nezlepšila. Problémové je najmä správanie najmenej digitálne gramotných, ktorí preferujú svojpomoc alebo laickú pomoc svojich známych, než pomoc odborníkov. VELŠIC, M. Digitálna gramotnosť na Slovensku 2022 v optike pandémie Covid-19.

osobitným zreteľom na prílev skupiny odíedencov z Ukrajiny, ktorí na Slovensku hľadajú dočasné útočisko.³³

Cieľom stratégie je zaistiť pomoc pre občanov, ktorých negatívne ovplyvnil vývoj bezpečnostnej situácie v bezprostrednej blízkosti Slovenska, ale aj vo svete, prostredníctvom modernizácie starostlivosti o duševné zdravie, a eliminácie rizikových on-line faktorov.

3. Minimalizácia ziskov z trestnej a inej protispoločenskej činnosti

Jedným z hlavných motívov k páchaniu trestnej činnosti je vidina zisku, ktorá postupne spája jednotlivcov do organizovanejších štruktúr, riadi ich spoluprácu, formuje postupy a ovplyvňuje vnímanie rizík. Takto orientovaná ekonomická, majetková a iná trestná činnosť následne spôsobuje značné finančné škody naprieč celou spoločnosťou a ukracuje obyvateľov aj štát o peniaze a majetok, ktoré mohli byť zužitkované inak.

Hnacím motorom pre tento typ kriminality sú priaznivé podmienky pre páchatel'ov, ako napr. prítomnosť skupín obyvateľstva so slabším sociálno-ekonomickým statusom, ktorí sa v snahe zlepšiť svoju situáciu stávajú obeťami podvodníkov a násilníkov pri pofidérnych investičných schémach,³⁴ obchode cez internet³⁵ či hľadani práce.³⁶ Tiež dostupnosť tovarov a materiálov, akými sú omamné a návykové látky,³⁷ zbrane a strelivo³⁸ či predmety kultúrneho dedičstva,³⁹ ktoré môžu byť použité na páchanie alebo financovanie trestnej činnosti.

Osobitným problémom je fenomén korupcie, ktorý pramení z pokrivenej hodnotovej orientácie ľudí⁴⁰ a slabého protikorupčného povedomia.⁴¹ V podobe drobného, občasného

³³ K 24. júnu 2022 požiadalo na Slovensku o dočasné útočisko 79 781 odíedencov z Ukrajiny. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Report k aktuálnej situácii v súvislosti s vojnou na Ukrajine.

³⁴ Investičné podvody, najmä do kryptomien, sú zamerané na osoby s minimálnymi investičnými skúsenosťami. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Výročná správa finančnej spravodajskej jednotky 2021.

³⁵ Na Slovensku bola zaregistrovaná skupina podvodníkov, ktorá prostredníctvom obľúbených inzertných portálov oslovovala predajcov s návrhom na objednanie kuriéra cez podvrhnutú, škodlivú URL adresu za účelom získania ich bankových údajov a údajov z platobných kariet. Zdroj: NÁRODNÝ BEZPEČNOSTNÝ ÚRAD. Správa o kybernetickej bezpečnosti v Slovenskej republike v roku 2021.

³⁶ Najčastejšie sa vyskytujúcim účelom obchodovania s ľuďmi je pracovné a sexuálne vykorisťovanie. V oboch prípadoch dochádza k tomu, že dospelé osoby, obeť, sú zlákané na ponuky výhodných prác a prísľuby lepšieho života v zahraničí. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Situačné správy pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike za roky 2020 a 2021.

³⁷ Počas pandémie zmenili konzumenti a páchatelia svoje osvedčené postupy a správanie. Mnohí sa pri obchodovaní so zakázanými látkami zamerali na rôzne komunikačné technológie, kuriérske a poštové služby, ktoré sťažujú odhaľovanie a vyšetovanie drogovej trestnej činnosti. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Správa o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky v roku 2021.

³⁸ Počas zbraňovej amnestie v rokoch 2020 a 2021 bolo odovzdaných 1 615 kusov nelegálne držaných zbraní a 53 025 kusov streliva. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Amnestia na strelné zbrane a strelivo r. 11-2020/04-2021.

³⁹ Predpokladá sa, že obchodovanie s predmetmi kultúrnej hodnoty bude naďalej stabilnou aktivitou zločincov s dopytom po nich na rovnakej alebo potenciálne zvýšenej úrovni v dohľadnej budúcnosti. Zdroj: EUROPOL. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment 2021.

⁴⁰ Z prieskumu Eurobarometra vyplýva, že až 75 % opýtaných Slovákov si myslí, že úplatky a využívanie kontaktov sú často najľahším spôsobom ako sa dostať k niektorým verejným službám. Celkovo 49 % si ďalej myslí, že je prijateľné urobiť láskavosť výmenou za službu verejnej správy. Viac ako tretina považuje za takúto prijateľnú láskavosť darček, pätina zas peniaze. Zdroj: EURÓPSKA KOMISIA. Special Eurobarometer 523: "Corruption".

úplatkárstva až po rozsiahle, organizované schémy funguje ako prostriedok pre prístup k zisku⁴² a zároveň ako prekážka pri odhaľovaní páchatel'ov a ich trestnom postihu.

Účinný boj s takto organizovanou kriminalitou spočíva v celení na zisk z trestnej činnosti. Z pohľadu prevencie ide najmä o informovanosť a povedomie verejnosti o spôsoboch konania páchatel'ov a kontrolnú činnosť orgánov štátnej správy.

Cieľom stratégie je tak prostredníctvom súboru preventívnych opatrení postupne minimalizovať očakávaný prospech páchatel'ov, zvyšovať ich vnímanie rizík v snahe odradiť ich od páchania trestnej a inej protispoločenskej činnosti.

4. Zvyšovanie ochrany verejných priestorov a pocitu bezpečia

Verejné priestranstvá nie sú len miestami, ktorými ľudia dennodenne prechádzajú a kde sa stretávajú, ale tiež miestami, kde sa môžu stať páchatel'mi alebo obeťami trestných činov. Tento ich kriminogénny potenciál závisí od toho, akým spôsobom sú vybudované, spravované a rozvíjané.

Otvorené a osvetlené priestranstvá umožňujú návštevníkom prirodzene dohliadať na dianie v okolí a bezstarostne sa spoločensky angažovať. Opačným prípadom sú zanedbávané, opustené, odľahlé, zastrčené, neprehľadné a tmavé miesta, ktoré evokujú pocit anonymity, čím vytvárajú príležitosti pre páchanie trestnej činnosti a iné sociálno-patologické javy vrátane bezdomovectva, vandalizmu, prostitúcie, čiernych skládok či užívania omamných a návykových látok. Všetky tieto faktory následne spoločne negatívne vplývajú na dojem z týchto miest, pocit bezpečia občanov v nich a v konečnom dôsledku aj na ich využívanie.

Z prieskumu pocitu bezpečia na Slovensku vyplýva, že nie celkom v bezpečí až v ohrození sa na verejných miestach v intravilánoch, akými sú ulice, námestia alebo zastávky a prostriedky hromadnej dopravy, cíti takmer každý deviaty opýtaný.⁴³ Pocit strachu a nebezpečenstva v nich vyvoláva predovšetkým správanie a opitosť ľudí,⁴⁴ prejavy extrémizmu a násilia⁴⁵ či chýbajúce osvetlenie.⁴⁶ V extravilánoch miest a obcí sa zas v

⁴¹ Napr. zo štatistík Úradu vlády SR vyplýva, že z celkového počtu 1 483 podaní podaných cez Antikorupčnú linku alebo písomne medzi rokmi 2016 až 2021 bolo len v 27,4 % prípadoch identifikované korupčné správanie a prípad bol odstúpený orgánom činným v trestnom konaní alebo postúpený inému orgánu. Zdroj: ÚRAD VLÁDY SR. Antikorupčná linka: Prehľad podaní.

⁴² V rokoch 2020 a 2021 boli zaznamenané prípady, kedy páchatelia žiadali o štátnu pomoc v súvislosti s bojom proti pandémie na základe predložených sfalšovaných dokladov príslušným štátnym orgánom. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Výročná správa finančnej spravodajskej jednotky 2020 a 2021.

⁴³ Veľmi bezpečne sa cíti 33,7 % opýtaných, relatívne bezpečne sa cíti 55,6 %, nie celkom v bezpečí na verejných miestach sa cíti 10,5 % opýtaných a v ohrození 0,2 %. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Prieskum verejnej mienky: "Subjektívne vnímanie bezpečia obyvateľmi Slovenskej republiky".

⁴⁴ Priestupky proti občianskemu spolunažívaniu tvorili až 70,44 % prejednaných priestupkov v roku 2021. Väčšina týchto priestupkov bola spáchaná úmyselne hrubým správaním, vyhrázaním ujmu na zdraví a drobným ublížením na zdraví pod vplyvom alkoholu, omamných látok alebo z dôvodu narušených medziľudských vzťahov. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Analýza priestupkov prejednaných odbormi všeobecnej vnútornej správy okresných úradov za rok 2021.

⁴⁵ Ľudia na Slovensku si prejavy extrémizmu najčastejšie spájajú s násilím a fyzickou a verbálnou agresivitou, ktorá má často skupinový charakter. Do popredia však vystupuje aj previazanosť extrémizmu na šírenie klamstiev, hoaxov a konšpiračných teórií, ako aj na iné protispoločenské správanie, napr. antivaxérstvo. Zdroj: BÚTOROVÁ, Z., MESEŽNIKOV, G.. Pravicový extrémizmus na Slovensku. Výzva pre demokraciu a európske hodnoty.

⁴⁶ K vypínaniu verejného osvetlenia vo večerných alebo nočných hodinách pristupuje z dôvodu úspory financií

súvislosti s ochranou životného prostredia a biodiverzity dostáva do popredia otázka environmentálnej kriminality,⁴⁷ ktorá má škodlivé účinky na zdravie a životy ľudí, zvierat a rastlín.

Na predchádzanie protispoločenskej činnosti a ochranu zdravia, života a majetku sa tradične využívajú mechanické, technické, fyzické a režimové opatrenia ako napr. hliadkovanie bezpečnostných služieb a poriadkových útvarov,^{48,49} bezpečnostné zábrany, kamerové systémy či práve verejné osvetlenie.

Situačná prevencia však sama o sebe nie je dostatočne efektívna, pokiaľ chýba aktívna podpora a angažovanosť zo strany obyvateľov a samosprávy,^{50,51} napr. pri nahlasovaní, poskytovaní informácií a riešení vnímaných problémov alebo zvyšovaní povedomia prostredníctvom prednášok, besied a podujatí.

Cieľom stratégie je eliminovať výskyt kriminogénnych faktorov na verejných priestranstvách prostredníctvom budovania, inštalácie a údržby potrebnej infraštruktúry, preventívnou činnosťou miestnych štátnych orgánov a aktívnou spoluprácou medzi nimi, samosprávami, občanmi a zástupcami súkromného sektora tak, aby sa zvyšovala ich ochrana a s ňou aj pocit bezpečia obyvateľov.

5. Posilnenie dôvery v orgány verejnej moci

Dôvera je zásadnou súčasťou fungovania každej spoločnosti, na ktorej čele stojí autorita zabezpečujúca jej kohéziu, ochranu, prosperitu a pokrok. Ak je dôvera v autoritu vysoká, má pozitívny vplyv na pocity bezpečia ľudí, možnosti ich sebarealizácie, spoluprácu s inštitúciami a dodržiavanie zákonov. Ak je naopak nízka, prehľbuje atmosféru bezprávia a straty kontroly a podnecuje k porušovaniu zákonov.

26 až 60 % opýtaných miest a obcí v závislosti od kraja. Táto prax okrem iného znižuje v niektorých prípadoch efektivitu kamerových systémov na daných miestach. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Analýzy kriminality krajov za rok 2020.

⁴⁷ Za ostatných šesť rokov bol zaznamenaný nárast počtu prípadov porušovania ochrany rastlín a živočíchov, týrania zvierat a neoprávneného nakladania s odpadmi. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Evidenčno-štatistický systém kriminality Policajného zboru.

⁴⁸ Obecné polície okrem iného zabezpečujú napr. kontroly dodržiavania protipandemických opatrení, ochranu životného prostredia či nahlasujú nedostatky technického charakteru v obci, ako napr. nefunkčné verejné osvetlenie alebo chýbajúce a poškodené dopravné značenie. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Správa o činnosti obecných polícii v Slovenskej republike za rok 2020.

⁴⁹ Členovia miestnych občianskych poriadkových služieb (MOPS) sa v praxi osvedčili pri dohľade nad pokojným vyplácaním sociálnych dávok, predchádzaní poškodzovania majetku dozorom nad cestujúcimi z komunity v autobusoch či nahlasovaní čiernych skládok. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Hodnotenie nástroja Miestnych občianskych poriadkových služieb, MINISTERSTVO VNÚTRA SR. 7 príkladov dobrej praxe alebo rok pôsobenia miestnych občianskych poriadkových služieb.

⁵⁰ Podľa prieskumu Eurobarometra až 68 % Slovákov nie je členom, nepodporuje alebo sa priamo neúčastní aktivít žiadneho občianskeho združenia napriek tomu, že 45 % z nich reagovalo pozitívne na kampane združení podniknutím konkrétnych krokov v danej téme a 40 % ďalej diskutovalo tému s blízkym okolím. Zdroj: EURÓPSKY PARLAMENT. Civic engagement: Flash Eurobarometer (FL4023).

⁵¹ V prieskume Eurobarometra uviedlo 36 % Slovákov, že v ich meste alebo obci sa za posledný rok nekonala žiadna verejná diskusia alebo konzultácia k riešeniu miestnych problémov. Celkovo 18 % opýtaných nevedelo odpovedať. Až 70 % z nich si pritom myslí, že verejné diskusie sú užitočné, pretože pomáhajú ovplyvňovať politiky na miestnej úrovni a informovať ľudí o diania v blízkom okolí. Zdroj: EURÓPSKY PARLAMENT. Civic engagement: Flash Eurobarometer (FL4023).

Orgány verejnej moci na Slovensku dlhodobo zápasia s nízkou dôverou ľudí,⁵² ktorá sa okrem iného prejavuje nenahlasovaním trestných činov,⁵³ neopodstatnenými a bezdôvodnými sťažnosťami⁵⁴ až dokonca verbálnymi⁵⁵ a fyzickými útokmi na verejných činiteľov.⁵⁶ Za jeden z dôvodov tohto stavu možno označiť slabé právne povedomie občanov⁵⁷ a povedomie o postupoch a práci orgánov pri nastolovaní poriadku.⁵⁸

Z pohľadu prevencie je dôležité, aby sa stratená dôvera ľudí v správne orgány, orgány činné v trestnom konaní a systém trestného súdnictva prinavrátila a predišlo sa podkopávaniu ich legitimity v boji proti kriminalite a inej protispoločenskej činnosti. Nie však negatívne vnímanou cestou represie, ale pozitívnou cestou pomoci obetiam pri zabezpečovaní ich práv a ochrany pred druhotnou a opakovanou viktimizáciou,⁵⁹ rehabilitáciou páchateľov a reštitúciou ich spoločenských vzťahov.⁶⁰

Pre obeť trestných činov, špeciálne pre menšiny a najzraniteľnejšie skupiny, je potrebné zabezpečiť, aby mal každý prístup k spravodlivosti a k včasnej právnej pomoci a aby s ním bolo rovnako zaobchádzané pred zákonom. Osobitne pre páchateľov trestných činov s

⁵² V roku 2020 verilo súdom len 23 % Slovákov (priemer v EÚ je 52 %) a polícii len 45 % Slovákov (priemer v EÚ je 69 %). Zdroj: EURÓPSKA KOMISIA. Standard Eurobarometer 94: National reports Slovakia.

⁵³ Až 44 % klientov nenahlásilo svoj prípad na polícii pred návštevou informačných kancelárií pre obeť trestných činov. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Interná štatistika odboru prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra SR.

⁵⁴ V roku 2020 bolo z celkového počtu 1 959 trestných vecí podaných na policajtov, príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej správy a Finančnej správy odmietnutých a zastavených 1 072 (54,72 %). Veľa z nich bolo vykonštruovaných, tendenčných a neodôvodnených oznámení, vrátane tzv. chronických sťažovateľov. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Správa o trestnej činnosti príslušníkov Policajného zboru, Zboru väzenskej a justičnej stráže a finančnej správy za obdobie roka 2020.

⁵⁵ V niektorých prípadoch pojednávajú si vulgárne správanie páchateľa vyžiadalo aj zásah príslušníkov mestskej polície a Policajného zboru. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Analýza priestupkov prejednaných odbormi všeobecnej vnútornej správy okresných úradov za rok 2021.

Okrem verbálnych útokov čelia zamestnanci prejednávajúci priestupky tiež obvineniam z nezákonného postupu a rozhodovania, sťažnostiam z dôvodu zaujatosti či dokonca trestným oznámeniam. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Analýza priestupkov prejednaných odbormi všeobecnej vnútornej správy okresných úradov za rok 2021.

⁵⁶ V roku 2021 bolo fyzicky napadnutých 131 príslušníkov Policajného zboru a 34 príslušníkov mestských a obecných polícií. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Evidenčno-štatistický systém kriminality Policajného zboru, MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Správa o činnosti obecných polícií v Slovenskej republike za rok 2020.

⁵⁷ Len necelých 15 % respondentov pozná dolnú hranicu všeobecnej trestnej zodpovednosti fyzických osôb. 29 % vedelo uviesť, ako si môže legálne ochrániť svoje obydlie pri neoprávnenom vniknutí cudzej osoby doň. Zdroj: ONDICOVÁ, M. Zisťovanie úrovne právneho vedomia občanov Slovenskej republiky s dôrazom na drogovú kriminalitu: Záverečná správa vedeckovýskumnej úlohy.

⁵⁸ Niektorí páchatelia obviňujú zamestnancov správnych orgánov z nezákonného postupu a rozhodovania. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Analýza priestupkov prejednaných odbormi všeobecnej vnútornej správy okresných úradov za rok 2021.

⁵⁹ V prípade práva obetí obchodovania s ľuďmi na odškodnenie súdy v prevažnej väčšine prípadov nepriznali obetiam žiadnu náhradu škody v trestnom konaní. Jedným z dôvodov bolo, že poškodení nevedeli jasne preukázať výšku náhrady škody v prípravnom konaní, a preto boli odkázaní na civilné konanie, ktoré mohlo predĺžiť celý proces a viesť k sekundárnej viktimizácii. Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Sumarizácia a analýza rozsudkov súdov SR týkajúcich sa trestných činov obchodovania s ľuďmi za roky 2015 – 2020.

⁶⁰ Z odsúdených, ktorí si v rámci Národného projektu Šanca na návrat prešli výstupnými oddielmi pre resocializáciu, recidivovalo do 365 dní od prepustenia len 14,9 %, kým z odsúdených, ktorí si nimi neprešli, recidivovalo do 365 dní 22,8 %. Zdroj: NOVÁKOVÁ, V., LULEI, M. et al. Výstupná analýza národného projektu Šanca na návrat.

duševným ochorením, ktorí sú v súčasnosti nesprávne umiestňovaní do bežných väzníc alebo do psychiatrických nemocníc, je potrebné zabezpečiť adekvátnu zdravotnú starostlivosť vytvorením a prevádzkovaním detenčných zariadení, ktoré v súčasnosti absentujú a zamedziť tak ich neželanému prepusteniu do spoločnosti.

Cieľom stratégie je posilniť dôveru v orgány verejnej moci prostredníctvom profesionalizácie príslušníkov orgánov činných v trestnom konaní a systému trestného súdnictva a transparentného informovania o ich činnosti a výsledkoch tak, aby ľudia verili, že sa na štát môžu spoľahnúť nielen v prípadoch stíhania páchatel'ov, ale tiež pri pomoci obetiam, práci s páchatel'mi pri ich resocializácii a odškodnení obetí.

6. Pokrok v prevencii kriminality

Základom opodstatnených, adresných a plánovitých opatrení na elimináciu príčin kriminality a kriminogénnych podmienok sú empirické dáta o stave sociálno-patologických javov v spoločnosti a schopnostiach ich potláčať. Aby však prevencia kriminality bola naozaj účinná, nemôže byť len reakciou na to, čo sa práve deje. Musí priebežne vyhodnocovať nasadené riešenia a navrhovať nové. Rovnako tak musí byť schopná predvídať budúci vývoj a trendy kriminality.

V tomto smere predstavujú veľkú výzvu na celospoločenskej úrovni moderné technológie, ktoré môžu poslúžiť ako prostriedok prevencie kriminality. Prostredníctvom sociálnych sietí možno informovať o bezpečnostných rizikách a ponúkať pomoc a poradenstvo veľkej mase ľudí. Moderné technológie (bezpilotné lietadlá, inteligentné kamerové monitorovacie systémy a pod.) môžu byť využité na monitorovanie a včasné rozpoznanie rizikového správania na hromadných podujatiach, v problémových lokalitách či v cestnej doprave. Umelá inteligencia má do budúcnosti potenciál pomáhať pri analýze veľkoobjemových videostreamov, z ktorých bude možné v reálnom čase identifikovať neželané objekty, ako sú napr. palné alebo chladné zbrane.

Na druhej strane však moderné technológie umožňujú tiež nové formy páchania trestnej činnosti, čím rozširujú aj okruh potenciálnych páchatel'ov a obetí. V súvislosti s dianím vo svete sa z internetu za posledné roky stalo miesto šírenia a prijímania poplašných správ, dezinformácií alebo nenávistných prejavov, ktoré prispievajú k polarizácii spoločnosti a zvyšovaniu napätia medzi skupinami obyvateľstva. Prevenčný potenciál, napr. bezpilotných lietadiel vyvažuje možnosť ich zneužitia na pašovanie tovarov alebo inú záškodnícku činnosť v objektoch kritickej infraštruktúry. Pri umelej inteligencii sú to rôzne podvody pomocou napodobňovania hlasu alebo výzoru konkrétnych osôb.

Okrem dvojakého využitia moderných technológií je potrebné pri prognóze zohľadniť tiež fenomény a trendy, ktoré sa už dnes vyskytujú v zahraničí a ktoré majú potenciál preniknúť na Slovensko. Ide napr. o obchodovanie s kultúrnym dedičstvom, chránenými živočíchmi a rastlinami či palnými zbraňami, ktorým sa financujú a podporujú teroristické a iné organizované zločinecké skupiny. Na individuálnej úrovni je to výskum psychologických

aspektov správania sa a následná práca s páchatel'mi domáceho násilia, sexuálneho zneužívania detí či sebapoškodzovania.

Cieľom stratégie je preto dosiahnuť pokrok v oblasti prevencie kriminality prostredníctvom podpory výskumu kriminality a inej protispoločenskej činnosti, prehodnocovania doterajších a implementácie nových postupov a nástrojov tak, aby bola prevencia kriminality založená na dôkazoch a zefektívnilo sa riešenie základných príčin kriminality.

7. Financovanie

Prevencia kriminality je z hľadiska realizácie veľmi rozsiahla a jej viacdimeznionálny rozmer si vyžaduje multidisciplinárny prístup aj v oblasti jej finančného zabezpečenia. Základným zdrojom finančných prostriedkov na realizáciu prevencie kriminality na národnej, regionálnej a miestnej úrovni sú finančné prostriedky čerpané z rozpočtov príslušných subjektov prevencie kriminality pôsobiacich na týchto úrovniach. Alternatívnymi zdrojmi financovania sú Plán obnovy a odolnosti, operačný program Slovensko na roky 2021 až 2027 a iné fondy Európskej únie.

8. Partnerstvá a spolupráca

Prevencia kriminality vyžaduje intenzívnu spoluprácu a celospoločenský prístup naprieč verejnou správou, občianskym sektorom, súkromným sektorom a vedeckými a výskumnými inštitúciami. V rámci plnenia záväzkov, participácie a podpory aktivít medzinárodných organizácií, prenosu a využívania najlepšej praxe a efektívnych postupov v prevencii kriminality je tiež nevyhnutná medzinárodná spolupráca medzi orgánmi presadzovania práva, orgánmi pohraničnej stráže, justičných orgánov a iných subjektov zapojených do prevencie kriminality predovšetkým na báze bilaterálnej spolupráce a spolupráce v rámci Európskej únie, Rady Európy a Organizácie spojených národov.